

SANATIN DOĞUŞUNDA İLETİŞİMLE ARALARINDAKİ VAROLUŞSAL BİRLİKTELİK VE SANAT EYLEMİNDE PSİKOLOJİK İLETİŞİMİN ÖNEMİ

Şenkaya ÖREN*

ÖZET

Bu çalışmada, sanat ve iletişim gibi, insanın iki temel etkinliği ve varoluşsal birlikteliğinin nedenleri ele alınmıştır. Bu birliktelik ele alınırken sanat ve iletişim kavramlarının bilimsel ve felsefi temelleri irdelenmiş ve şu sorulara cevap aranmıştır: Sanat nedir? Sanatın doğuşu ve insanlığın varoluşundan günümüze kadar sanat algısında nasıl bir değişim yaşanmıştır? Sanat, doğuşunda evrensel bir gerçek miydi, yoksa zamanın süzgecinden geçerek bireysellikten ve yerellikten evrenselliğe mi ulaştı? Geçmişten günümüze sanat, bilim ve iletişimin varoluşsal alanları ortak mıdır? Sanatla iletişim arasında sembiyotik bir ilişki var mıdır? Diğer bir deyişle, iletişim ve sanat evrensel bakımdan paydaş mıdır? İnsan etkinliği olarak sanatın bilişsel ve duygusal temelleri nelerdir? Sözü ustalığı ve dilin sanatının iletişimdeki gücü nedir? Renklerin dili sanatçının dünyasına hangi özgün mesajları iletmektedir? Sanatı gizemli kılan iç dinamikler nelerdir? Sanat iletişiminde eseri anlama başlı başına bir sanat mıdır?

Anahtar Sözcükler: Sanat, iletişim, estetik, gizilgüç, genel yetenek, özel yetenek, bilişsel güç, geri beslenme.

* Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü Öğretim Görevlisi

THE EXISTENTIAL ASSOCIATION BETWEEN ART AND COMMUNICATION AND THE IMPORTANCE OF THE PSYCHOLOGICAL COMMUNICATION DURING THE REALIZATION OF ART

ABSTRACT

In this study, two basic human activities (i.e., art and communication) and reasons of their existentialist association were discussed. Toward this aim, both scientific and philosophical roots of art and communication were investigated and the following questions were answered: What is the art? What kind of changes has been experienced in the perception of art from its birth and the existence of mankind to this date? Was the art a universal reality at its emergence or has it reached to universality through individualism and localness in time? From past to present, are the existentialistic areas of art, science, and communication common? Is there a symbiotic relationship between art and communication? In other words, are art and communication universally compatible? What are the cognitive and emotional foundations of art as a human activity? What is the power of mastery on words and of art of language in communication? What kind of original messages does the language of colors convey to the artist's world? What are the internal dynamics that render the art mystical? Can the understanding the work of art be accepted as an art in the artistic communication?

Keywords: Art, communication, aesthetics, potentiality, general ability, special abilities, cognitive power, feedback.

GİRİŞ

İletişim ve sanat arasındaki yaşamsal ilişki her iki etkinliğin doğalarında saklıdır. Bu alanlar tarihsel ve varoluşsal olarak birlikte olmuşlar, birinin gelişimi ötekini gerekli kılmıştır. Sanatın doğuşunda, insanın temel ihtiyaçlarını giderme çabaları rol oynamıştır. İnsanın kendini anlatıma çabaları, giderek bir estetik kimlik kazanarak sanatı doğurmuş, ancak iletişimle yaygınlaşmış, kuşaktan kuşağa aktarılabilmiştir. Sanat anlayışı ve sanatın kavramsal niteliği, tarihsel gelişimi, sanatçılar, felsefeciler ve bilim adamları tarafından ele alınmış, bu ele alımlar sanatın gelişimine önderlik etmiştir. İnsan, dilini kullanarak var olmuş, sözün ustalığı, sanatın dilini zenginleştirerek bir üst basamağa çıkarmıştır. Sanat kavramı dış bir eylemi anlatsa da sanatın öz dinamiği insanın bilincindedir. Sanat, duygu ve düşüncede tasarlanıp şekilde, renkte, seste anlamını bulur. Sanatçı izleyicisine kendi benliğinden mesajlar iletir. Sanatın ilk ortaya çıkışı her ne kadar insanın temel ihtiyaçlarını karşılamak çabalarından doğmuş olsa da insan, temel gereksinimlerinin ötesine geçerek, bu amaçla ölümsüzlüğü tatma duygu ve düşüncesiyle sanatını üretip ve geleceğe kalma umudunu yaşamaya çalışmıştır. Sanat bir iletişim eylemi olup, doğru iletişim de aynı zamanda sanatsal bir değer taşır. Sanat iletişiminde eserin anlaşılması için sanatı izleyen kişinin de sanatı anlama bakışı veya eseri anlama bilgi ve becerisi gereklidir.

1. SANATIN DOĞUŞU

İletişim, tüm canlı ve cansız varlıkların var olma nedeni ve evrensel bir olgudur. Bu nedenle bilim, teknoloji, sanat ancak iletişimle var olmuş, varlığını sürdürübilmiş ve gelişebilmiştir. İletişim süreci içinde kendini gözlemlene ve tanıma deneyimleri çoğaldıkça, el becerileri ve dilin kullanışı da zenginleşmiştir. İnsan, yaşamını daha da zevkli kılma amacıyla çaldığı enstrümanı, yaptığı şekli, çizgiyi, sesi, sözü ve bedenini dilini estetik yetkinliğe ulaştırarak sanata dönüştürmüştür. Böylece insan; doğa ve kendisiyle iletişimini, etkileşimini zenginleştirmiştir.

Çevresiyle bilinçli bir etkileşime giren insan, temel ihtiyaçlarını karşılama sorununu çözdükten sonra kendini ifade etmenin estetiğini yakalamış, sanat alanında daha bilinçli adımlar atmıştır. Bu adımları iletişim sayesinde diğer bireylerle paylaşmıştır. Sanat, insanın zorunlu ihtiyacını gidermek için eşya yapmayla başlamıştır. “Tür olarak insanı en iyi tanımlayan özellik, eşya sahibi olmasıdır. Bunlar; giysileri, barınabileceği dört duvarı, pişirme kaplarıdır. İki buçuk milyon yıl önce üretilen taştan yapılmış aletler insanlığın ilk eşyalarıdır.

Bunlar bir işe yaraması için üretilmişlerdir (Bilim Tekn, Cum.2014 s,18). Bundan dolayıdır ki Sokrates güzelin ne olduğunu sorgularken, söz konusu aletler ya da eşyalar üzerinden giderek güzel ile yararlı olan arasında doğrudan ilişkileri görmüştür (İspir, 2014).

İnsanoğlu bir taraftan zorunlu ihtiyaçlarını giderme çabalarına yoğunlaşırken diğer taraftan bu uğraşının korkutucu, yorucu, sıkıcı etkisini azaltmak amacıyla ilk sanatsal davranışın örneklerini vermiştir. Paleolitik çağ öncesi, sanatın vazgeçilmez bir dalı olan müzik ve dans keşfedilmiştir. İnsan, henüz hiçbir beceriye sahip değilken düşün gücünü de yeni yeni kullanmaya başladığı günlerde doğanın çeşitli şaşırtıcı olaylarıyla karşı karşıyadır. Bunlar genellikle korku yaratıp, bu duygu giderek dinsel inanca dönüşürken, elbette mutlu ve neşeli anlar da yaşanır. Böyle hallerde insanoğlu sevinç sesleri çıkarır ve dans eder. Bu sesler giderek ezgileri oluşturur. Böylece sanat alanında müzik ve dans, ilk oluşan sanat dalları olur. Bu sanat dallarının ilk dönemleri elbette ki, taşlardan ya da başkaca malzemelerden yapılmış gereçler, kayalardan oyulan veya mağara içlerine yapılmış resimler gibi birer iz bırakmaz. Öte yandan avlanma araçlarını geliştirerek, kemik ve boynuzdan iğne ve kanca gibi nesnelere üreterek zanaatın da temelini atar. Mamut ya da fildişinden süs eşyaları veya heykeller üretmeye başlar. Bunlar sanatın ilk müjdecileridir. Kayaları kazma veya oyma yoluyla, duygularını dile getirmek için duvarlara betimlemeler yaparak resim sanatının temelini atmışlar ve böylece renkleri keşfetmek zorunda kalmışlardır (Sivri, 2008: 15).

Yerleşik yaşama geçen insan, kabaca yaptığı bu eşyalarla yetinmemiş, ona el becerileriyle şekil, çizgi, renk katarak evinin bir köşesini süslemiştir. Bununla da yetinmeyerek, onların minyatürlerini takı yapmıştır. Gerdanına fildişinden gerdanlığı takan kadın ‘ben güzelim, zenginim’, öküz boynuzunu takip savaşa giden erkek rakibine ‘ben güçlüyüm’ mesajını veriyordu. Kayalara ok atan savaşçı ve hayvan resmini çizen ilk ressam belki sanat yaptığıının bilincinde değildi, fakat yaşamından önemli bir kesiti anlatmaya çalışıyordu. Bundan böyle insanlar birbirleriyle ve doğa ile iletişimini kurup, yaşamını sürdürüyordu. İlk insanın, ihtiyacını giderme adına yaptığı resim, heykel, kap-kacak vb. ürünler, bilimsel düşünce yapısından önce gelir. Günlük yaşantılarını kayalar üzerine çizerek bu yaşantılarını ve ince zevklerini tarihe not düşmüşlerdir. Bilimden uzak ilk insan, alt düzey teknoloji ürünleri oluştururken zanaatını kullanmıştır. Bugün bilimden güç alan teknolojinin, sanattan yararlanarak bu birikimlerini sanal ürünlerin gerçekleşmesinde kullandığını gözlemlemekteyiz. Günümüzde de insan bir taraftan bilimle doğanın dilini anlamaya çalışırken, diğer taraftan teknolojinin sunduğu olanakları kullanarak çevresiyle olan iletişimde duygu ve düşüncelerini daha etkili anlatmaya çalışmaktadır.

2. SANATIN AMACI

Goethe, sanatın amacını açıklarken şiirsel ifadeyle şöyle der, “sanatın en yüksek amacı güzelliktir ve en son etkisi de zarafet duygusudur” (Aytaç, 2010: 35). İnsan doğayla iletişimle varlığını sürdürebilmiştir. “Primitif dönemden bu güne insan doğaya karşı bir denge, hatta üstün gelme anlayışındadır. Doğa ile barış içinde görünse de, onunla yaptığı savaş eylemi, çoğu zaman daha bas-kındır. Doğuştan getirdiği korkuları, merak duygusu, üstün-egemen olma, rahat yaşama istek ve kaygıları, sözü edilen mücadele ve denge eylemlerinin nedenleri arasında sayılabilir. Bir başka deyişle bilim, teknoloji ve sanat tarihsel süreçte doğaya karşı verilen mücadelenin temel alanları olmuştur” (Ünver, 2013: 20). İhtiyaçlar mı sanatı, yoksa sanat mı yüksek bir amacı gerçekleştirmek için yaratılmıştır? Bu sorulara günümüze gelinceye kadar cevap aranmış, ancak kesin bir yanıt verilememiştir. Antropolojik açıdan baktığımızda, yapıp-eden bir varlık olarak tanımlayabileceğimiz insan, çeşitli alanlarda belli ereklerle ulaşmak için etkinlik gösterir. İnsanın epistemolojik, ontolojik ve değer alanına yönelik bilme çabaları böyle bir ereğin ürünü olduğu gibi, sanat alanında da Platon’ın ifade ettiği gibi mutlak güzele ulaşmak ya da Kant’ın bakış açısıyla “hoş olandan güzele, oradan en yüce olana ulaşmak” yine böyle bir ereğin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sanatın amacı, aslında insan doğasında var olan estetik duygunun en yüksek oranda gerçekleştirilmesidir demek mümkündür. (İspir, 2014). Konuya hangi açıdan bakılırsa bakılsın, sanat insanın etkileme ve etkilenme gereksinimidir. Bununla birlikte, sanatsal iletişim tarzının bir zarafet kaygısı taşıdığı bilinmektedir.

İnsan her zaman çevresine yalnız faydalanma gözü ile bakmamış, sanatın başlangıcı olan mimetizm (taklit) yoluyla doğanın sesleri ve renkleri ona duygu yoğunluğu yaşatarak, bu eşsiz güzelliği, sesinde, sazında, çizgisinde ve yontusunda yorumlayıp, bedenin diliyle doğaya başka bir boyut eklemiştir. Kendi eliyle oluşturduğu simge ve sembolleri, ya kulaktan kulağa söyleyerek ya da şekil verdiği maddeler üzerine silinmez damgasını vurarak, geleceğe miras olarak bırakmıştır. Bilim, sanat ve iletişim üçlüsü, insanlık uygarlığının bilişsel ve duygusal kaynağını oluşturmuştur. Eylemleriyle gerçekleştirdiği sanatı tanımlamaya sıra gelince, tek ve somut bir cevap vermede zorlanmışır. Bu nedenle ‘sanat nedir?’ sorusuna cevap aramaya çalışmıştır.

Sanat, kişilerin estetik birikimlerini başka hiçbir amaç taşımadan yalnızca dışarıya yansıtma güdüsünün ürünü müdür? Yoksa sanatın var oluşunda toplumsal bir mesaj var mıdır? Bu konuda yıllarca sanatçılar, sanat yorumcuları, “sanat, sanat için mi?” yoksa “sanat toplum için mi?” tartışmasını sürdürdüler.

Ancak sanatçı, hangi amaçla sanatı üretirse üretsün, sanat; duygu ve düşüncelerin yorumlanıp, sembollere dönüşerek dışa vurmasıdır. Sanat, nasıl gerçekleşirse gerçekleşsin, dışa yansıdığı andan itibaren iç iletişim, dış iletişime dönüşerek toplumsal çevreye mal olur. Sanatla iletişim ayrılmaz ikilidir; birinin olduğu yerde öteki mutlaka vardır. Sanat yapma isteği yalnızca estetik duygu ve düşüncelerin bilinçte şekillenerek son bulması değil, sanatın yaradılışındaki giz, paylaşmanın o eşsiz hazzını yaşamaktır.

3. SANATIN TANIMI VE KAVRAMSAL NİTELİĞİ

Sanat, insanın düşünsel ve duygusal yaşantısını sembollere dönüştürerek izleyenler üzerinde düşünme ve hoşlanma duygusu yaratan bir etkinliktir denebilir. Ancak ister bilgi ve deneyim gibi nesnel yaşantılar, isterse duygu ve bilginin etkileşimi sonucu ortaya çıkan hem nesnel hem de öznel koşulların belirlediği sanat adı verilen bu etkinlikleri tanımlamaya sıra gelince herkesin kabul edebileceği tek bir tanım yapmak zordur. Çünkü her yapılan tanım, o tanımlayan kişinin kendi ilgi alanı, kişisel özellikleri, yetenekleri ve nitelikleriyle belirlenmektedir. Sanat olayı da bilim gibi, tek bir nedene ve özelliğe bağlı olmayıp, o anda ve daha önce yaşanmış bilişsel, duygusal deneyimlerin ürünüdür. Hal böyle olunca sanatın tek bir açıklaması veya tanımını yapmak kolay olamaz. Sanat kişiyi o anda etkileyen uyaranlarla geçmişte yaşanmış ve bellekte iz bırakmış olayların etkileşiminden doğan bir yaratıcılıktır.

Yaratıcı süreçler, insanın alışlagelmiş duygularını, düşüncelerini ve eylemlerini aşma çabalarını tanımlar. Ayrıca, bu çabaların diğer insanların da hoşlanıp paylaşabileceği ürünler ortaya koyması koşulunu da içerir... Yaratıcılığın, insanın yaşantılarını, onun hoşuna gidecek biçimlerde genişletebilme ve zenginleştirebilme işlevini de gerçekleştirebilmesi gerekir. Böylece bir yandan yeni boyutlar keşfederek ve katarak evreni genişletirken, bir yandan da insanın bu yeni boyutları kendi içinde yaşayarak zenginleşmesini sağlar. Yaratıcılığın bir başka yönü de insanın, kolay bulunmayan ya da kolay ulaşılmayan objeler, yaşantılar ve var oluş biçimleri arayışını ve isteğini karşılamasıdır. Özellikle estetik yaratıcılık, yeni objeler bulma doğrultusunda hiçbir zaman tamamlanamayan bir arayışın bilinci ya da bilinç dışı çabalarını içerir (Geçtan, 1992: 193-94).

Sanat birçok alanın ilgi odağı olmuştur. Dilciler sanat kavramını kısa ve öz biçimde tanımlamaya çalışmışlardır: Türk Dil Kurumu sözlüğünde sanat “güzellik karşısında duyulan heyecan ve hayranlığı uyandırmak için insanın kullandığı yaratıcılık” olarak tanımlanmıştır (TDK, 1969: 637). Tolstoy “sanat nedir?” sorusunu cevaplamaya çalışırken “bütün faaliyetler insanca, insan ta-

rafından yapılmalıdır. Düşünce alış verişi, isabetli bir karara varılması ve bu kararın diğer insanlara kabul ettirilmesi açısından yararlıdır. Sanatın faydalı yanı da budur, bu olmalıdır” derken sanatı tanıtan iletişim ile sanat arasında farka da dikkat çekmeye çalışmıştır. “Burada iletişim ve sanatın bazı farkları ortaya konulmalıdır. Konuşarak düşüncelerini aktaran kişi sanat alanına kaydığında, artık yalnızca düşüncelerini değil, daha önceki düşünürlerin görüşlerini de aktarmak zorundadır. Sanatın etkinliği, insanın değer yargıları yoluyla algıladığı diğer insanlar hakkında yorum yapabilme ve kendi değer yargılarını onlarla paylaşabilme gücüyle ortaya çıkar.” Tolstoy, bu içsel iletinin dışı vuru- ruma gerçeğinin altını çizerek sanatla ilgili görüşlerine şöyle devam etmektedir: “Sanat hissederek paylaşmadır... Eğer insan aynı duyguları diğer insanlara da yansıtabiliyor, onlarla paylaşabiliyorsa üstün bir sanat yapmış demektir. İnsanın içinde kaynayan duyguların satırlar, renkler ve ilişkilerle ortaya konma- sına sanat etkinliği adı verilebilir. Sanat insandan kaynaklanan bir etkinlik olarak algılandığında insanın deneyimlerinin tepkilerle dışarı vurulduğu gö- rülebilir” (Tolstoy, 1996: 92-93-94).

İletişim de sanat gibi insanın kendini çevresine anlatma çabasıdır. Bu an- latıyı hiçbir estetik kaygı yaşamadan yalnızca ilkel güduları doyurmak için kullanılabilir veya sosyal bir varlık olarak çevreye uyumunu gerçekleştirirken kendinde ve çevresinde hoş bir etki bırakarak iletişimini sanata dönüştürebilir. Kısacası algıladığımız acı, keder, sevinç gibi duygular, değerler bilinçaltımızda işlenip sanata dönüşür, bence sanatın kaynağı kısaca bu olsa gerek. İnsanın içindeki duygular paylaşılıp diğerleriyle birleştiğinde, ortaya çıkan yeni duy- gular anlaşılacak, gerçek sanat böylece gün yüzüne çıkacaktır. Eğer insan ken- dini gözlemleyebiliyor ve değerlendirebiliyor ve diğer insanlara da içtenlikle yaklaşabiliyorsa, o insanın duygularını ortaya koyması sanata yakınlaşmadır. Sanat, insanın iç ve dış çevresiyle hiçbir zaman tamamlanamayan etkileşim sürecinin ürünüdür. Diğer bir ifadeyle sanat, iç ve dış cevherin etkileşimiyle ortaya çıkan üçüncü bir öz veya boyuttur. Kendi farkındalığını yaşayan insan kendisini değiştirebilir ve geliştirebilir. İşte insan iletişimindeki sanatsal der- rinliğin anlamı, ilk önce kendi duygu düşüncesinin farkına vararak ve bu bi- rikimle çevresiyle etkileşim kurarak sanatla ölümsüzleşmesidir. Ancak “sanat karşıdaki insan esnerken esneyen, gülerken gülen bir insanın davranışları için söz konusu olamaz. Sanat bir anlamda, hissederek paylaşmadır” (Tolstoy, 1996: 92-93). Tolstoy, bu sözü ile iletişimin temel kavramlarından olan em- patriye yani insanı anlama sanatına isim vermeden dikkat çekiyor. “Eğer insan aynı duyguları diğer insanlara da yansıtabiliyor, onlarla paylaşabiliyorsa üstün bir sanat yapmış demektir. Çocuk, eğer olayları anlatırken sesleri ve efektleri de verebiliyorsa bu kez besteciliğe soyunmuş olur. İnsanın içinde kaynayan

duyguların, satırlar renkleri ve şekillerle ortaya konmasına sanat etkinliği adı verilebilir” (Tolstoy, 1996: 93) diyerek bu yaklaşımla; sanatı duygu ve düşüncelerin etkileşimiyle şekillenen, dışarıya vurularla paylaşılan, böylece algılarda ortak anlamını bularak geleceğe taşınan özgün bir etkinlik olduğu vurgulanmaktadır.

Benzer bir yaklaşıma çağımız yazarlarında da rastlamaktayız. Dökmen, sanatı duygu ve düşüncenin, güzellik değeri ve güzellik yargısı ile yorumlanıp ses, çizgi ve görüntüye dönüştürülerek dillendirilmesidir. Sanat çevreyi algılayanın ve çevre ile ilgili düşüncelerin ürünüdür. Düşünceler mesaj olarak sözlü ve sözsüz şekilde dile getirilir demektir (Dökmen, 1997: 21-37). Sanat, insanların kendini anlatırken seçtiği bir yol, diğer bir söyleyişle iletişim şeklidir. Bu iletişim şekli de sözlü ve sözsüz olarak dile getirilir. Sözsüz iletişim, beden dili ile olduğu gibi, beden dilinin yansımaları olan şekillerle, çizimlerle de etkili bir şekilde vurgulanabilmektedir. Sanatçılar, filozoflar ve yazarların sanata ortak algı penceresinden bakışlarının altında sanatla iletişimin ayrılmaz ikili olduğu göze çarpmaktadır.

3.1.İletişim, Bilim ve Sanatın Varoluşsal Birlikteliği ve Evrenselliği

İletişim tüm canlı ve cansız varlıkların var olma nedeni ve evrensel bir olgudur. Bu nedenle bilim, teknoloji ve sanat ancak iletişimle varlığını sürdürebilmiş ve gelişebilmiştir. İletişim süreci içinde bireyin kendini gözlemleme ve tanıma deneyimleri çoğaldıkça, el becerileri ve dilin kullanımını da zenginleştirmiştir. İnsan yaşamını daha da zevkli kılmaya amacıyla çalıştığı enstrümanı, yaptığı şekli, çizgiyi, sesi, sözü ve bedenini dilini estetik yetkinliğe ulaştırarak sanata dönüştürmüştür. Böylece insan; doğa ve kendisiyle iletişimini, etkileşimini zenginleştirmiştir.

Sanat ve iletişimin, birbirini var etme sürecinde yaşamsal ilişkisi (semiyotik) vardır. İletişim yalnızca sanatı ileten bir araç olmayıp, aynı zamanda insanın duygu ve düşüncesinde şekillenerek, sanatın doğmasına ve gelişmesine katkı sağlayan onu besleyen temel kaynaktır. İnsan çevreyi algılama ve kendini anlatma biçimine estetik değerler katarak iç iletişiminden elde ettiği verileri duygu, düşünce süzgecinden geçirerek sanata dönüştürmektedir. Çağımızda ise iletişim teknolojinin sunduğu olanaklarla hem kendini, hem de sanatı yerellikten, evrenselliğe ulaştırmaktadır. Giderek iletişimin sanal bir nitelik kazanması, bir taraftan etkileşimi kolaylaştırarak insanlığın önüne yeni fırsatlar açarken, diğer taraftan yüz yüze iletişimi zayıflatmış yakın iletişimin derinlik, estetik boyutlarını yüzeyselleştirmiştir. Sanat, iletişimle olduğu gibi, bilimle de insanlığın gelişim sürecinde yol arkadaşıdır. İnsan, bilimle çevreyi anlama değiştirme ve yönetme becerilerine ulaşırken, bu mirası kendinden sonra gelen kuşaklara iletişimle bırakabilmiştir.

İnsanlık tarihi boyunca kişiler varlığını sürdürmek, gelişmek ve çevre ile uzlaşmak için iletişime ve etkileşime gereksinme duymuşlar, ancak iletişimde varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Diğer bir anlamda iletişim tüm canlı ve cansız varlıkların var olma nedeni ve evrensel bir olgudur. “Bilim, teknoloji ve sanat, insanın varlığa kattığı bilgi ve olguya dayalı toplumsal amaçlı bütünlüğü ifade eder. Her üçü de var olmayan değerlere ulaşmayı ve bir biçimde yaşamla birlikteliği amaçlar” (Ünver, 2013: 20). Bilim, sanat ve iletişim üçlüsü, insanlık uygarlığının bilişsel ve duygusal kaynağını oluşturmuştur. Bilim olay ve olguları keşfeder, sanat ise varlığın estetik özelliklerini yakalayarak yeniden yorumlar, iletişimse yaratılan bilimsel ve sanatsal değerler üzerinde farkındalık oluşturarak zaman içinde paylaşımları artırır ve geleceğe taşır.

İletişim sayesinde, insanlar kendi bireysel ve toplumsal sınırlarını aşarak bilim ve teknolojinin sunduğu olanaklarla evrensel etkileşim sürecinin iç yüzünü gözler önüne sermiş, böylece yeni bir bilimin doğuşunu haber vermiştir. Bu bilime ‘sibernetik bilimi’ adı verilmiştir. Bu bilim, “canlı ve cansız varlıklarla ve insan aklının ürünü olan makinelerle ilgilenen, bilim ve tekniklerin, kendilerine özgü yöntemlerine eklenebilen genel bir yöntem, matematiksel bir yaklaşım biçimidir” (Evliyaoğlu, 1987: 8). İletişimin olmadığı yerde etkileşim, etkileşimin olmadığı yerde varoluştan ve gelişmeden söz edilemez. İletişim hem yaşamak için bir gereklilik, hem de insanın kendini anlatma biçimidir. İnsanın duygu, düşünce ve davranışları iletişimle geliştikçe, bilinci yalnızca biyolojik ihtiyaçlarını karşılamamanın ötesine geçmiş, kendini anlatma biçimine estetik değerler kazandırarak sanatla hayatını zenginleştirmiştir. Çağımızda ise insan sibernetiğin kendine sunduğu geniş olanaklarla hayal dünyasının sınırlarını git gide enginleştirmiştir (Dökmen, 1997: 20). Siber teknolojinin ürünü olan bilgisayar, dokunma duyusu olmadan, sanal âlemin derinliklerine ulaşmış, sanatı ekranda görsel bir şölene dönüştürmüştür. Ancak bu teknoloji bir yandan sanatsal etkinlikler denizini insanın gözleri önüne sererken, diğer taraftan sanatçıyla izleyici arasında uzaysal boşluklar yaratmıştır. Yüz yüze etkileşimi kenara itmiş, yalnızca ses, görüntü ve çizgilerin belirlediği elle tutulamaz, dokunulmaz denetlenmesi güç sanal dünyayı ortaya çıkarmıştır.

3.2.Sözün Ustalığı ve Dilin Sanatı

İnsanın dış görünüşü ve sözsüz iletişimin yanı sıra “konuşma biçimi” hem kendini anlatmasında, hem de başkaları tarafından anlaşılmasında en etkili ve önemli bir ögedir. Dili kullanmak bir sanattır. Kiminin konuşması öyle tatlı ve çekicidir ki “ağzından bal akar” halk dilinde söylendiği gibi “yılanı deliğinden çıkarır”. Kimi insanın dili ise “yılan gibi sokar”. Kısacası konuşma bir

sanattır. Bu sanatı iyi bilen insan başkalarıyla sağlıklı ilişki kurar. Hekim hastasını daha iyi anlar ve tedavi eder. Öğretmen bildiklerini öğrencisine doğru olarak aktarır. Konferansçı dinleyenleri etkiler. Önder kitleleri peşinden sürükler. Politikacı düşüncelerini topluma benimsetir. Şiir diliyle duyguları, bilim diliyle anlatan ve etkileyen konuşma temelde insanın kendisini, tüm yaşamını yansıtır (Köknel, 1987: 99).

Dilin ustalıkla kullanma gücünü edebi sanatların doğuşu açısından ele alırsak söz sanatı, dilin, sıradan anlatım şeklini aşır, güzel ve etkili söz söyleme ustalığına ve yorum gücüne ulaşmasıdır. Yazılı ve sözlü edebiyat yalnız içerikle yetinmez, dilin kullanma şekli yani ilişki düzeyi sanatın kimliğini ortaya koyar. Söz, dilin hem anlam, hem de yapı olarak bireysel yorum kazanmış biçimidir. Söz bir dilin ne kadar zengin olduğunun da göstergesidir. Sözel ifadeler dilsel ifadelerin düz ve normal akışının yaratıcı ve seçici halleridir (Erman, 2012: 13).

Aslında dil ve söz, birbirinden çok farklı görünse de birbirini sürekli denetleyen ve birbirinin imkânlarını çoğaltan iki kavramdır. Dilin kurallarını bilemezseniz sözün içinden çıkamazsınız. Felsefeci Taylan Altuğ, bunu şöyle açıklar: “Bir dizge olarak dil ve gerçekleştirme olarak söz arasında kopmaz bir bağ vardır. Biri olmadan diğeri olmaz. Sözü bir gereç olarak ele alıp dile ulaşabiliriz ve dile dayanarak sözü kavrayabiliriz. Sözcükleri bir araya getirirken kurulan anlam ilgileri ve farklı söyleşilerin gerçekleşmesi ancak dilin inceliklerini bilmekle mümkündür. Bu yüzden diyebiliriz ki söz ve dil farklı mecralardan doğan ama aynı denize dökülen pınarlardır” (Erman, 2012: 13). Bu aşamada söz, duygu ve düşünce yoğunluğu ile buluşup, estetik incelikten geçtikten sonra sanata dönüşür. Diğer bir anlatımla her söz iletişimdir ancak sanat değildir. Sözün sanat olması için dilin içerik düzeyinden duygu, düşüncüyü yüklenerek ilişki ve estetik boyutuna yükselmesi gerekir.

Her bilim ve uğraşı alanının, kullandığı alana özgü bir dili olduğu gibi, sanat teknik ve estetik açıdan kendine özgü bir anlatım tarzıdır. Bu nedenle “gündelik konuşma dili bir göstergeler dizgesidir. Ancak toplumsal ve tarihsel yaşamın kendine özgü gereksinimlerini karşılamak üzere matematik, tıp, bilgisayar dili vb. gibi yapay dil yetileri de geliştirilmiş ise işte sanat da bu özgül dil yetilerinden biridir. Nasıl ki hekimler tıp dilini kullanıyorlarsa sanatçılarda sanat dilini kullanırlar. Bu dilin oluşumunda ve kullanılış biçiminde sanatçının düşünsel süreci büyük önem taşır. Öncelikle sanatçının bilincinde duyumsadıklarını ve anlatmak istediklerini sanatsal imgelere dönüştürdüğü özel bir dünya oluşur. Düşünsel hazırlık evresi olarak da adlandırabileceğimiz bu aşamanın alıcıya ulaşabilmesi için maddesel bir yapıya bürünerek nesnelleşmesi gerekir. Sanatsal düşüncenin maddleşmesi demek, tıpkı insanın düşünsel etkinliğinin diğer biçimlerinin nesnelleşmesinde olduğu gibi göstergebilimsel

bir nitelik taşır. İmgelerle yürütülen düşüncenin göstergeler dizgesi biçiminde kurulmasının, sanatın bildirim işlevi bakımından büyük önemi vardır” (Tarman ve İmamoğlu, 2005).

Dilin sistematüğinde matematik ilkelerle ifade edilen bir kurgu olmasına karşın, dilin günlük hayatta kullanışı psiko-sosyal süreçler içinde yer alır. Bu süreçte, beden dilini ve sözel dili iyi kullanmak bir orkestra şefinin, sazları uyum içinde yöneterek notaları etkili bir şekilde uygulamasına benzer. Böylece sanatın dili ile iletişimin dilinin yolları kesişerek, anlam zenginliği ortaya çıkar. Bu uyum olmadığı zaman, anlam kaymaları baş gösterir ve kaynağın iletildiği ile alıcının anlamasında büyük farklar baş gösterir. Dil, sembollerin etkileşiminden doğar, sözle kavramlaşır, kullanımla yerleşir, zihinde seçilerek sanatta derin anlamını bulur. Sanatın değeri de kullanıldığı malzemenin kalitesiyle sınırlı olmayıp, sanatçının dilini nasıl bir yaratıcılıkla kullanıldığıyla ilgilidir. Her sanatın dili vardır, ancak her dili kullanma sanat değildir.

3.2.1.Sanatın İç ve Dış Dinamikleri

İnsan, biyolojik varlığının devamı için çevre koşullarını değiştirmeye çabalarırken, bu zorunlu uğraşı içinde sesin, çizginin, maddenin, göze, kulağa hoş gelen özelliklerini keşfetti. Korunağını yaparken, haberleşirken sesine ve ısılığına içinden gelen duygusunu katmaya çalıştı. Yaşamak için çevreyle etkileşirken, önceden edinmiş olduğu bilgileri yeniden kullanarak deneyimlerini artırdı. Bununla yetinmeyip, bilgi birikimlerini hoş duygularıyla eşleştirerek iç iletişimini zenginleştirdi. Çevre deneyimleriyle elde ettiği bilgiyi iç zenginliğiyle birleştirerek sanatı var etti. Böylece insanın birikimi dış dünyaya sanat olarak yansıdı. Elde ettiği geri-bildirimlerle bir taraftan yaşamını kolaylaştırırken öbür yandan, kendinde ve doğada yakaladığı duygusal ve düşünsel derinliklerle, her geçen gün sanatı geliştirerek yaşamı daha zevkli hale getirdi. Sıkıntılı anlarında yaratmış olduğu sanatta kendini bularak kaygılarını, gerginliklerini azaltmaya çalıştı. Sanat insanın keşfettiği en değerli duygusal tedavi (terapi) aracı oldu.

İletişim yalnızca dış çevre ile kurulan sınırlı bir süreç olmayıp, iletişimin ilk adımı insanın kendi kendisiyle kurduğu ilişkiyle başlamaktadır. Böylece iletişimi birey açısından ele aldığımızda iç ve dış iletişim olarak niteleyebiliriz. İletişim insanın kendisinde başlar ve dışarı açılır. İletişimin bir ürünü olan sanat, duygu ve düşünce ile tasarlanır, dışavurum ve beceriyle şekillenir. Bu nedenle, yaşamla kurduğumuz çok boyutlu bir iletişim aynı zamanda sanattır ve varlığı tüm bütünsellik ilişkileriyle anlama becerisidir. Anamlı yaşamak insanın kendi kendisiyle sürekli iletişim içinde olması, her an yeniden kendini keşfetmesidir. Sanat insanın kendisiyle yüzleşmesidir Kendi iç sularında kork-

madan yelken açamayanlar duygusal ve düşünsel enginliklerini tanıyamazlar. İşte gerçek sanat bu derinliklerle buluşmakla mümkündür. İnsanın kendini tanıması, etkili bir iç iletişim sürecinde kendini gerçekleştirmesi demektir.

William Glasser, Kişisel Özgürlüğün Psikolojisi adlı eserinde “Büyük atletleri, dansçıları, cerrahları izleyin. Sınırlarından kaslarına büyük cesaret ve ustalık isteyen mesajlar aktarırlar. Bunlar tartışmasız yaratıcılık örnekleridir. Gelmiş geçmiş en yaratıcı basketçi olarak aklımıza ilk gelen Michael Jordan’dır. Büyük yazarları, sanatçıları, müzisyenleri ve bilim adamlarını bizlerden ayıran düşüncelerindeki yaratıcılıktır. Einstein, Shakespeare, Mozart ve Van Gogh bunlar bütün bir kitabı dolduracak örneklerdir” demektedir (Glasser, 2005: 162).

Sanatın kaynağının kişi içi iletişimler olduğu belirtilmişti. “Freud yaratıcılığın insanın içsel çatışmalarından kaynaklandığı görüşünde idi. Ona göre, yaratma dürtüsü bu çatışmalara bir çözüm bulma çabasıdır. Freud çocukluk yaşantılarının, yaratılan ürünün içeriğini önemli ölçüde etkilediği görüşünde idi. Örneğin Leonardo Da Vinci’nin ünlü tablosunda, hem Meryem Ana hem Azize Anna bebek İsa ile birlikte görünürler ki bu, İtalyan resim sanatında kutsal ailenin görüntülenme geleneğine uymaz. Freud’a göre bu resim, Leonardo’nun çocukluk yaşantılarını dile getirme ihtiyacının bilinç dışı anlatımını yansıtmaktadır (Geçtan, 1992: 195).

Bu yaklaşımda sanat bilinçaltının gizemli dünyasından doğan, bilinçte tasarlanan hissedişlerin, estetiğin imbiğinde damıtılarak, beceriler ile dışa yansıyan özgün bir davranıştır. Sanat, sadece başkaları tarafından görünen paylaşılabilen bir insan etkinliği değildir. Sanat denen bu buzdağının altını anlamadan, sanatı anlamak pek kolay değildir. Sanat doğal olarak bir yeteneğin ürünüdür. Günlük dilde sanatın bir özel yeteneğin ürünü olduğu kabul edilir. Zekâ kuramcısı Charles E. Spearman’a göre zekâ, bir genel yetenek ve bu genel yeteneğe bağlı özel yeteneklerden oluşur. Bir bilişsel etkinliğin yapılabilmesi için gerekli olan genel yetenek birinci etkeni, özel yetenek ise ikinci etkeni oluşturur (Başaran, 1996: 90). Sanatı yalnız özel bir yeteneğin ürünü olarak gören yaklaşımlar bu yeteneğin arkasında yatan “genel zihni enerjiyi görmemezlikten” gelmektedirler. Bu yaklaşım insanın bilişsel ve duygusal gelişimine tek taraflı bir bakıştır. Sanatın temelinde güçlü bir genel yetenek ve bu genel yeteneğe bağlı özel yeteneklerin bulunması zorunludur. Çünkü genel yetenek denen bu zihni enerji olmayınca sanatsal yaratıcılık ortaya çıkmaz. Sanatın ortaya çıkmasında doğal olarak doğuştan getirilen yetenekler önemlidir. Ancak bilişsel ve duygusal gizilgüçlere dayalı sanat yetisinin ortaya çıkması, işlenmesi için diğer bir etkene de gereksinim vardır. Bu gizilgüçleri işleyen etken (atölye) eğitimidir.

4. SANATÇI İZLEYİCİSİNE KENDİ BENLİĞİNDEN MESAJLAR VERİR

Sanat da bilim gibi insan kişiliğinin en bilinçli ve aydınlık kesimi olan benliğin ürünüdür. Bu nedenle sanatı bir “ben” üretir. Berelson ve Stienner (1964) benliği, insanın kim olduğuna ve ne olacağına ilişkin, durulmuş algısı inancı kendine uygun bulduğu kimlik; kendine biçtiği değer olarak tanımlar. Benlik insanın benliğine ilişkin kanılarıyla(self- concept) gelişir. Özellikle insanın yeterlikleri, beden kavramı ve beden imgesi benliğini bulmaya yardım eder. Eğer insan yeteneklerinin ne olduğunu kestiremez ve yeterliklerinin gücünü bilemez ise, kendinin kim olduğuna ve ne olacağına inancında kendine uygun bulduğu kimliğin gerçekliğinde ve kendine biçtiği değer düzeyinde yanılgıya düşebilir. Bu yanılgı insanın başarılı olmasını ve gerçek benliğini bulmasını engelleyerek öz benimsemesini zayıflatır. (Başaran, 1996: 28).

Benlik bilincinde en önemli husus yeteneklerinin ne olduğunu anlamak ve onları yeterliklere dönüştürmektir. Bu anlamda sanat yalnız bir yetenek olmayıp, gizilgüçlerin (sanatsal eğilimlerin) yeterliğe dönüştürülmesidir. Sanat, aynı zamanda sanatçının benlik algısının yansımadır. Benlik, geçmiş yaşantılar, beklentiler ve şu andaki yaşantıların etkileşiminin ürünüdür. Sanat eleştirirler sanatçının, sanatını çözümlerken yalnız onu o anda etkileyen olaylar değil, beklentileri ve geçmiş yaşantılarını da ele almaktadırlar. Çünkü sanat, bilinçaltı birikimlerin ve kişiliğin aydınlık yönü olan benliğin (ego'nun) etkileşiminin ürünüdür. Bireyin kendisiyle kurduğu iç iletişimi anlamadan yaptığı sanatı anlamak zordur. Benlik (ego) insanın sosyal iletişimini sağlayan insan kişiliğinin en aydınlık merkezidir. Sosyal iletişimin ilk adımı insanın kendi kendisiyle kurduğu ilişkiyle başlamaktadır. Sanatı insanın kendisiyle ve dış çevresiyle kurduğu etkileşimin, duyu ve düşünce sisteminde damıtılıp özgünleşerek dışa yansıtılması olarak niteleyebiliriz. Sanat, bilinçte tasarlanıp, beceriyle şekillenir. Bu nedenle, yaşamla kurduğumuz anlamlı, boyutlu ilişkiler bir anlamda sanattır ve varlığı tüm bütünsellikle anlama becerisidir ve kendini gerçekleştirir.

Bir psikoanalist olan, Erik Berne (1961) varoluş fenomeninin çocuk ego durumu, ebeveyn ego durumu, yetişkin ego durumu olarak üç farklı kategorisini tanımlamaktadır (Akkoyun, 1995: 11). Sanatsal yaratıcılığı psikolojik yönden anlamak için; ego durumlarını “yapısal analiz yönünden çözümlenmek yararlı olacaktır. İnsanlar çeşitli yaş evrelerinde bu ego durumlarıyla iç ve dış iletişim kurarlar. Ego durumları insanın bilinçaltı gerçeğini yansıtır. Bu gerçek sıradan günlük yaşantımızda davranışlarımızı etkilediği gibi bilimsel ve sanatsal etkinliklerimize de yön verir. Sanatı “egonun yapısal analizi” bakımından ele aldığımızda, ilk başta sanatçının çocuk egosunun coşkulu, sezgisel ve

düşünsel özellikleriyle yola çıkar. Ebeveyn egosunun “emirler, öğütler veren, koruyan ve eğiten özelliği ile disipline edilir ve de yetişkin egosunun, tüm gerçeği test etme ve problem çözme stratejilerini kullanarak şekillenip, beceriler olgunluğa ulaşır. Yani sanat yer altı kaynakları gibi bilinçaltının gizemli dünyasından doğan ve yeniden var olan etkinliktir.

5. SANATIN DİLİ VE RENKLERİN SÖYLEDİKLERİ

Sanatçı çevresinde gözlemediği, sesi, görüntüyü, ışığı, figürü, çizgiyi olduğu gibi yansıtan bir ayna olmayıp, çevre uyaranlarını, genel ve özel zihinsel gücüyle dönüştürerek eserine yansıtır. Diğer bir deyişle, sanatçı doğanın dilini kendi diline çevirerek özgünleştirir. Ressama göre resim, doğadaki ışık huzmelerinin tuval üzerinde dansından başka bir şey değildir. Sanatçıya düşen görev biliş alanına aldığı bu yansımaları renkler prizmasından geçirerek tuvalinde özgün anlamını kazandırmaktır. Bu anlamda resim doğanın somut gerçeğiyle, sanatçının duygu, düşüncesinden doğan öznel yaşantıları arasında yarı sanal bir gerçekliktir. Bunun en güzel örneğini Van Gogh vermektedir. Kardeşi Theo'ya yazdığı mektuplarından birindeki şu sözleri, sanat anlayışını açık seçik ortaya koymaktadır: “Ben, gözlerimin önünde olanı olduğu gibi vermekten çok, boyayı kendime göre bir amaçla, anlatmak istediğimi daha bir kuvvetle dile getirmek için kullanıyorum” (<http://www.google.com.tr>). Sanat eyleminde bulunanlar ne yaparlarsa yapsınlar kendilerine özgü bir dil yaratamazlarsa sanat yapmış sayılmazlar. Bundan dolayı gerçek bir sanat ışık gibidir, en karanlık köşelerde bile kendi farkındalığını oluşturur.

Sanat, yaşamın renklerinden doğmuştur; iletişim ise yaşamın ve varoluşun hem temel nedeni hem de geleceğe taşıyıcısıdır. Sanatçı tüm duyarlılığı ile çevresiyle etkileştiği sürece sanatını üretir. İletişim, aynı zamanda insanın tüm bilinç ve bilinçaltında saklı, renkli yaşantıların dışı vurumu olarak nitelenebilir. Bunlar bazen sıcak, bazen soğuk yansıyabilir. Sanatçı, sanatını var edebilmek, duygularını ifade edebilmek için, renkleri duygu ve düşüncesinin yansıması olarak kullanmıştır. Bu da renklerin insan yaşamında mutlaka bir karşılığı olduğu ve renklerin dilinin zengin iletiler verdiği anlamına gelmektedir.

Renk, sanatçının duygularını evrensel bir dile dönüştüren güçtür. Bunun için de resim sanatının vazgeçilmez bir unsurudur. ‘Matisse’e göre rengin görevi ressam tarafından duyulan coşturucu dramı seyircilerin duygularına aktarmaktır. Manet’ye göre ise; ‘renk bir zevk ve duygu işidir’. Renge sanatsal soluğu veren ressamdır. Sanatçı için önemli olan renklerle tuvalinde en itici ya da en güzel duyguyu yakalamaktır. Bu gibi duyguların en iyi ifadedicisi Van

Gogh'dur. Hollanda'da ilk dönemlerinde karanlık renklerle çalışan Van Gogh; Japon estamplarını (oyma baskı) ve Rubens'i tanıdıktan, izlenimcilerin yapıtlarını inceledikten sonra, renkçi bir anlayışa yöneldi. Özellikle Aries döneminde Güney Fransa'nın kızgın güneşi altındaki parlak renkleri tuvaline aktardı. Ressam, renklerle aktarmak istediği duyguları şöyle ifade eder: 'Ben kırmızı ve yeşille, insana dehşet veren insani ihtirasları tasvir etmek istedim' (Sivri, 2008: 84-85).

Yaşam renklerle anlamlılığını ve canlılığını kazanır. Renk yalnızca güneşin evrene ve ressamın tuvale yansıttığı ışık huzmelerinin göze yansıyan farklı fiziki boyutları olmayıp, insan ömrünü kavrayan çeşitli yaşantılardır da. Renk, duyguların akıcı bir ifadesidir, bu bağlamda yazarlar şairler ve müzisyenler, fotoğraf sanatçıları vb. yaşamın renklerini, dilini sesini, görüntüsünü ustalıklarla eserlerine yansıtırlar. Dolayısı ile ressam hayatın çizeri, şair ve yazarlar ise sözün ressamlarıdır.

Yaşamak bir sanattır ve hayatın tadı ne kadar renklendirdiğimize bağlıdır. Bu süreçte "yaşamın uzun ve kısa olması büyük anlam ifade etmez. Hayat uzun ve renksiz bir yol mu? Yoksa uzunluğu belirsiz renkli ve neşeli bir yol mu?" (Akarsu, Kasım, 2012: 19) sorusuna verilecek cevap, insan çevreyle iletişim kurarken sürenin uzun veya kısalığından öte yaşam ve sanat arasındaki vazgeçilmez renklere, çizgilere dokunabilmek, eğitsel ve psikolojik süreçleri yaşayabilmektir.

6. İNSAN SANATINI KULLANARAK VAR OLUR VE YARINA KALIR

İnsanın yaşamdaki temel amacı ne? Sorusuna verilecek yanıt yarına kalmaktır. Yarına kalma isteği insanı on binlerce davranışa itiyor. Yaşamda üst satıra çıkmak, gelişerek uzlaşarak var olmakla mümkündür. Tüm canlılar içinde yalnızca insan için varoluş özden önce gelir (Dökmen, 2004: 19). Yarına kalmama ihtimali, insanı kaygılandırıyor ve nice nice yeni davranışlarda bulunmaya itiyor. İnsanın yarına kalmasını istediği şey nedir? Derseniz, İnsanın yarına kalmasını istediği şey, kendisi de dâhil, fark ettiği her şeydir. İnsan, fark ettiği şeylerin hem insan ömrüyle sınırlı kısa bir zaman dilimi içinde, hem de sınırsız bir zaman içinde yarına kalmasını istiyor. Öncelikle kendisi mümkün olduğu kadar uzun süre hayatta kalmak istiyor. Sonra genleri yarına kalsın, çocukları torunları yaşasın istiyor. Kafasında bulunan değer verdiği şeylerin, değerlerinin, inançlarının mensup olduğu kültürün yarına kalmasını istiyor. Hatta bir anlamda benlik bilincinin yarına kalmasını istiyor. Yani kendisi öldükten sonra eserler bırakmak istiyor, dünyada hoş bir seda bırakmak istiyor... Yarına kalabilmek için insanın temelde üç şeye ihtiyacı vardır: Var olmak, ge-

lişmek uzlaşmaktır. Var olan, gelişen, uzlaşan insan evrenle kucaklaşmaya hazır olur; evrenle kucaklaşan insan evrenle uyumlaşabilir, hem de evreni/dünyayı yarına taşıyabilir (Dökmen, 2004: 2-3,19).

Yarına kalmanın en önemli aracı iletişimdir. İletişim olmadan insanın hiçbir etkinliği yarına kalmaz, kendi ömrüyle sınırlı olur ve ondan sonra unutulup gider. İlkçağlardan bugüne bildiklerimiz ve bundan sonraki kuşaklara miras olarak bırakacaklarımız ancak iletişimle olanaklıdır. Sanatın gelişiminde de belirtildiği gibi, iletişimde kendi doğal evrelerinden geçerek günümüzdeki yerini almıştır. İletişim tarihinde sözden önce figür vardı. İnsanlar ilk iletişimini beden dili ile gerçekleştirdiler. Çünkü insanlık tarihi de, çocuğun gelişiminde olduğu gibi somuttan soyuta doğru bir gelişme göstermiştir. İnsanın bilişsel gelişiminde büyük atılım, soyutlamayı üst düzeye çıkardığında başlamıştır. İlk İnsanın yaptığı resim ve şekiller soyutlamanın ilkel örnekleridir. Bu nedenle M.Ö. 3200 yılında yazının bulunuşu ile o dönemlerin insanları hakkında bilgilerimiz hızla artmıştır. Bunun için yazının bulunuşuna kadar geçen döneme tarih öncesi devirler, yazının bulunuşundan sonraki döneme de tarih devirleri adı verilmiştir. (www.msxllabs.org/forum/tarih 2 Eki 2006) İnsan, yazının bulunuşu ile iletişim devrimine adımını atmış kendi dışındaki dünyaya daha yakından bakma fırsatını yakalamıştır. Ancak insanın kendi dışındaki çevreyi tanınması ve onu iletişimle kontrol altına almaya çalışması, evrenle kucaklaşp, onunla uzlaşmasına yetmemiştir. İnsan yalnızca bakmış baktığı şeyi çoğu zaman görememiştir.

İnsanların evrenle kucaklaşmasını ancak iç ve dış çevreyle kurduğu iletişimin niteliği belirler. Bu nedenle iletişim var olmak, gelişmek ve uzlaşmaktır. Gelişmek, varoluşumuzun ayrılmaz bir parçasıdır. Gelişmenin önemli işlevlerinden birisi, uzlaşmayı kolaylaştırması ve insan ilişkilerinden doğan bir takım çatışmaları önleyebilmesidir. (Dökmen, 2004s,19).Bu anlamda sanat insanın iç çatışmalarını kendisi ve doğayla uyumlaştırdığı noktada var olmaktadır, yani sanat iç ve dış fırtınaların dinginleştiği akılla becerinin buluştuğu anın ürünüdür. Bu nedenle iletişimindeki sanatsal derinlik, insanın ilk önce çevresinin ve kendi duygu düşüncesinin farkına vardığı bir empatik anlayışla çevresiyle etkileşimde bulunduğu paydadadır.

Bireyler günlük yaşantılarında ve de iletişimciler mesleklerinin gereğini yaparken, sanat vazgeçilmez bir etkinliktir. Sanatsız iletişim, geliş güzel, kuru, etkisiz bir bilgi alış verişine dönüşürken, evrensel iletişimle paydaş olmayan sanat ise, aşırı öznellik ve yerellik sınırlarında debelenen, geribildirimlerden yoksun bir uğraşıya dönüşür. Bu ikili yaşamsal ilişkiyi organizmanın dolaşım sistemine benzetebiliriz. İletişim, sanatın varoluş enerjisini taşıyan değişik damarlar ve yollar sistemidir. Sanat ise insanın, yaratıcılığını güzellik ve estetik algısını besleyen duygusal bilişsel özel bir güçtür.

7. SANAT İLETİŞİMİNDE ESERİ ANLAMA SANATI

Yukarıda sanat ve iletişimi yalnız sanatçının iç ve dış iletişimi çerçevesinde ele aldık. Oysaki sanatı anlamak da ayrı bir sanattır. Sanatsal iletişim, çoğu zaman bir enformasyonun sınırları içerisinde kalsa da, izleyicilerin bilgi birikimleri ve geçmiş yaşantıları sanatı değerlendirmede önemli bir etkidir. Sanatı yapmak kadar, sanatı okumak da önemli bir bilgi ve beceri ister. Her ne kadar “sanat, sanat içindir” havarileri, algıyı yapıtla sınırlı tutmak için ellerinden geleni yapmışlarsa da, deneyler bunun hiç de öyle olmadığını göstermiştir. Sanat algısı, bilinçli olsun olmasın her zaman için “sanat yapıtını yaşamın gerçekliği içine oturtmak” durumundadır (Kagan, 1993: 455). Sanat, yaratıcısının tasarımı ve izleyicisinin yeniden yorumlaması ile anlamını kazanan derin, çok boyutlu bilişsel ve duygusal yaşantıdır. Sanat, yalnız sanatçının tek başına oluşturduğu bir etkinlik değil iletişim sürecinin ürünüdür. İzleyici sanatçının gönderdiği mesajı kendi duygu düşüncesinin süzgecinden geçirerek ve geçmiş yaşantılarından bir şeyler katarak sanatı anlamaya çalışır. Bu nedenle sanat, iletişim sürecinde sanatçısının vermek istediği mesajın ötesine geçerek izleyicisine mal olur ya da anlamını onun duygu düşüncesinde bulur. Sanatı anlamak sanat ve yaratıcısıyla empati kurmaktır. Bir insanın kendisini karşıdaki bir nesneye örneğin, bir sanat eserine- yansıtması, kendini onun içinde hissetmesi bu yolla o nesneyi kendi içine alarak (absorbe ederek/ özümseyerek) anlaması sürecidir (Dökmen, 1997: 339).

Her sanat izleyicisi kendi yaşam anlayışı ile sanatı algılamaya çalışır. “Sanat algısı ne yalnızca sanat dilini anlamak, ne yalnızca yaşamın imgesel modelini yaşamak, ne de yalnızca bireysel olarak yorumlamak olup, aynı zamanda bu görünüş ve biçimlendirmeleri algılayanın hayalinde yeniden yaratmaktadır da. Bu yeniden yaratma sırasında okuyucu izleyici ya da dinleyici kendi bilincinde yaratım edimini yinelemek, algılanan yapıtın kendince yönetmeni, oyuncusu resimlendiricisi ya da onarımcısı olma durumundadır Okuyucu, izleyici sanatı değerlendirirken, okuyucu da kendi bilincinde bir “ortak yaratımda” bulunur. Örneğin yazar, kendi kahramanlarını dıştan çizerken, birkaç çizgi çekip bırakır; biliyordur ki, geri kalanını okuyucu kendi kafasında tamamlayacaktır. (M. Kagan, 1993: 456,459). Bu olay zihnimizin uyarınları gruplama ve bütünleme yeteneğinden kaynaklanmaktadır ki iç ve dış çevremizde olup biten olayları daha kolay algılamamızı sağlar. (Baymur, 1993: 129) Bu zihinsel güç, görünüş ve biçimlendirmeleri algılayanın hayalinde yeniden yaratmasına olanak sağlar (M. Kagan, 1993:459). İzleyici sanatı sinerji ilkesine göre algılar. Sinerji, bütünü parçaların toplamından daha büyük olduğunun ifadesidir. Bütünü oluşturan parçalar arasındaki ilişkiler, parçalardan bağımsız olarak bir anlam taşırlar ve bütüne anlam katarlar. Parçalar bu ilişkiler sayesinde anlamını kazanır ve diğer parçalarla bütünleşir. (Cüceloğlu, 1993:312)

SONUÇ

Sonuç olarak sanat iç iletişimin (psikolojik iletişim) gücünün etkin kullanımı ile yaratılır, dış iletişim süreci içerisinde başkalarının dünyasına ulaşır. Sanattan anlayan bireyler çoğaldıkça sanat da gelişip çoğalarak yoluna devam edecektir. Sanat yaratımının sürekliliğini sağlamak için kişisel ve toplumsal motivasyonun canlı tutulması gerekir. İster felsefe ister bilim, isterse sanat olsun gelişmek için uygun ortama sahip olmalıdır. Birer insan etkinliği olan bu edimlerin doğru bir şekilde gelişmesi için özgür düşünceye kapı açan bir toplumsal yapının var olması zorunludur. Düşünce tarihi göstermiştir ki özgür olmayan toplumlarda ne bilim ne felsefe nede sanat gelişmemiştir. (İspir, 2014). Yani kişilerce oluşturulan sanat ürünü toplum tarafından değerli bulunmalıdır ki sanatsal iletişim devam edebilsin. Bu yaklaşım Atatürk'ün bilinen veciz sözünü tekrar hatırlatır: “Bir millet sanattan ve sanatkârdan mahrumsa tam bir hayata malik olamaz. Böyle bir millet bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat ve alil bir kimse gibidir. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş olur.”

KAYNAKÇA

AKARSU, H., (alıntı), Üstün Dökmen'in “*Kelebekler ve İnsanlar*” Romanının tanıtım yazısı, Cumhuriyet Kitap 22 Kasım 2012, Sayı 1188 s, 19

AKKOYUN, F., “*Transaksiyonel Analize Giriş*”,72 TDFO Ltd. Şti. Ankara 1995.

AYTAÇ, G., “*Goethe-Fikir Mimarları Dizisi*,” 2. Baskı, Say Yayınları 2010.

BAŞARAN, İ., “*Eğitim Psikolojisi/ Eğitimin Psikolojik Temelleri*,” Gül Yayınevi, Ankara, 1996.

BİLİM TEKNOLOJİ, “*Cumhuriyet Haftalık Bilim Kültürü ve Haber Dergisi*”, 18 Nisan 2014 Sayı: 1413, s:18.

BAYMUR, F., “*Genel Psikoloji*”, İnkilap Kitabevi, İstanbul, 1993.

CÜCELOĞLU, D., “*İyi Düşün Doğru Karar Ver*”, Sistem Yayıncılık, Kasım 1993.

CÜCELOĞLU, D., “*Yeniden İnsan İnsana*”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.

DÖKMEN, Ü., “*Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*”, Sistem Yayıncılık, 1997.

DÖKMEN, Ü., “*Yarına Kim Kalacak Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Varolmak, Gelişmek Uzlaşmak*,” Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004.

ERDEM, Ü., “*Bilim Teknoloji ve Sanat*”, Atılım Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi/CBT.1351 s:20,3 Şubat 203/www.atilim.edu.tr

ERMAN, A., “*Cumhuriyet Bilim Teknoloji*” 7 Aralık 2012, sayı, 1342.

EVLİYAĞLU, G., “*İletişim Psikolojisi, Psikolojik İletişim*” Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara,1987.

GEÇTAN, E., “*Varoluş ve Psikiyatri*”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.

GLASSER, W., “*Kişisel Özgürlüğün Psikolojisi (Seçim Teorisi)*”, Editör: Rahime Demir. Türkçesi: Müge İzmirli, Hayat Yayınları, 2005. (Kitabın Orijinal İsmi ve Yayın Evi: Choice Theory/ A New Psychology of Freedom, Harper Collins Publisher, 1998.

KAGAN, M., “*Estetik ve Sanat Dersleri*”, Çeviren: Aziz Çalışlar, İmge Kitabevi, Ankara, 1982.

İSPİR N., “*Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi Estetik Ders Notlar*” 2014

KÖKNEL, Ö., “*İnsanı Anlamak*,” Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1987.

SİVRİ, M., “*Paul Eluard ve Nazım Hikmet’te Renklerin Dili, Şiirde Renkler Açısından Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*”, Kanguru Yayınları, Ankara, 2008.

<http://www.google.com.tr/> Erişim tarihi: 2013).

www.msxlab.org/forum/tarih/9985-tarihin-baslangici-ve-tarih-öncesi-ca...2
Eki 2006 - (Tarihin başlangıcı ve Tarih öncesi çağlar M.Ö. 3200 yılında... Bu konu Tarih forumunda Gusinaps E. tarafından 2 Ekim 2006 tarihinde açılmıştır. Erişim: 27 Ocak 2015)